

УДК 316.74:2

М. А. ПАРАЩЕВІН, І. О. МАРТИНЮК

ДОВІРА ДО ЦЕРКВИ ЯК ПОКАЗНИК ЇЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ВПЛИВУ

Одним з важливих показників ставлення населення до релігійних організацій є довіра до них. В Україні протягом 1996–2011 рр. ця довіра поступово зростала, проте, починаючи з 2012 р., спостерігається її зменшення. Обґрунтовано гіпотезу, що причиною такого стану є непрямая участь основних конфесій нашої країни (УПЦ МП та УПЦ КП) у соціально-політичному конфлікті, який розгортається кілька останніх років. На основі емпіричних даних доведено, що криза довіри зачепила саме православні Церкви, тоді як Греко-Католицька Церква зберігає високий рівень довіри. Але, незважаючи на деяке зменшення довіри, Церква як соціальний інститут залишається лідером за цим показником порівняно з іншими соціальними інститутами (державою, правоохоронними органами, бізнесом тощо).

Ключові слова: довіра, динаміка довіри, православні Церкви, Греко-Католицька Церква.

Якщо аналізувати релігію з погляду її ролі, значення та характеру впливу на решту основних сфер життєдіяльності суспільства, то такий аналіз можливий щонайменше в двох площинах: як стосовно ціннісно-морального змісту релігійного вчення (релігійних догматів та пов'язаних з ними настанов щодо формування відносин між людьми), так і з погляду існуючих практик функціонування тих організацій, які над цим вченням надбудовуються, претендуючи на монополне право на трактування останнього, та забезпечення зв'язку між вірянном та Богом. Ці дві складові релігійного чинника є тісно переплетеними, але не тотожними, оскільки в усі часи релігійним організаціям не вдавалося досягти монополії на потрактування віровчення (завжди знаходилися й окремі особи, які іноді публічно, але здебільшого таємно не погоджувалися із сакралізацією ролі тієї чи іншої клерикальної організації, і виникали – стихійно чи цілеспрямовано – рухи (єресі), які ставили цю роль, чи навіть саме існування таких організацій, під сумнів). Особливо яскраво через конституційно закріплену свободу вірувань це виявляється в розвинених сучасних країнах, які більшою чи меншою мірою перейшли від традиційного типу суспільства до модерного. Закономірними наслідками такої трансформації стало й помітне зменшення масштабів релігійності як такої, і суттєва якісна зміна її характеру (зокрема, відбулася істотна індивідуалізація релігії), і зміна ролі релігійних організацій як у функціонування цілих держав, так і в житті окремих людей. Для значної частини вірян контакт із цими організаціями фактично стає повністю «ритуальним» (вони стикаються з ними лише під час традиційних ритуалів хрещення, вінчання та відспівування) або в крайньому випадку обмежується формальним відвідуванням храмів та здійс-

ненням відправ під час основних релігійних свят, які стають скоріше традицією, ніж дійсним проявом віри й ґрунтованою на ній солідаризацією та інтеграцією з одновірцями.

При цьому варто наголосити, що зазвичай інтереси релігійної спільноти та релігійної організації, які цю спільноту представляють, також не є повністю тотожними; діяльність релігійних організацій, як і будь-яких організацій узагалі, із часом свого існування набуває бюрократичних рис: вони починають певним чином працювати не для декларованої мети, а на самих себе, керуючись власними організаційними інтересами (зокрема, інтересом до самозбереження та саморозвитку), які можуть суттєво розходитися з нагальними потребами й інтересами релігійної спільноти. А звідси випливає, що, з одного боку, віряни можуть інтуїтивно відчувати або й усвідомлювати цю різницю, та формувати на цьому підґрунті негативне ставлення до тих релігійних організацій, до яких вони продовжують формально належати, а з іншого – і серед невірян (ставлення яких до цих організацій як до носіїв певної клерикальної ідеї, за логікою, має бути або негативним, або в кращому разі нейтральним) парадоксальним чином може створюватися позитивне ставлення. Попри своє ставлення до релігійних вірувань невіряни можуть визнавати позитивну роль клерикальних організацій за конкретних історичних обставин і ситуацій, у конкретний період часу в житті суспільства, у вирішенні якихось актуальних проблем.

На разі, окресливши те, що об'єктом нашої розвідки виступають не феномен релігійної віри чи зміст певних віровчень, а вплив релігійних організацій на суспільне життя, зазначимо, що питання це непросте й не існує якихось прямих безпосередніх показників цього впливу. Ще можна було б оцінити організаційний вимір інституту релігії в системі економічних та соціоекономічних показників, розглядаючи Церкву (умовно нехтуючи при цьому конфесійною диференціацією) як суб'єкта господарчої діяльності – наприклад, за параметрами вартості майна, яким вона володіє, обігу коштів, кількості працевлаштованого населення тощо. Однак при цьому вона лишиться «річчю в собі» з позицій виявлення масштабів і специфіки духовного, культурного, ментального, морального та регуляторного впливу на повсякденні суспільні практики. Так само малоінформативною виглядає спроба заміряти уявлення населення щодо впливу культових організацій на суспільне життя. Громадська думка в цьому випадку керуватиметься банальними стереотипами, демонструючи компетентність не вищу, ніж стосовно ролі Великого адронного колайдера в сучасних дослідженнях у галузі фізики.

Тому вважаємо за доцільне використання як показників таких соціальних явищ і процесів, котрі хоч і не слугують прямим показником впливу сучасної Церкви на основні сфери суспільного життя, але здатні адекватно відобразити ступінь її авторитетності в так би мовити інтегрованому вигляді. На нашу думку, таким опосередкованим виміром суспільної впливо-

вості релігійних організацій є довіра до них. Показник довіри є одним із найзагальніших, всеохопних показників ставлення до того чи того інституту/організації/особи, а відтак, і їх авторитетності та впливовості (принаймні в етичному аспекті). У довірі сконцентровані різноманітні знання про її об'єкт та емоційна оцінка; також довіра може бути поштовхом до безпосередніх дій. Тому питання довіри до релігійних організацій є доволі актуальним, і його намагаються виміряти в багатьох опитуваннях. Зокрема, запитання про довіру до них постійно ставиться в моніторинговому дослідженні «Українське суспільство», що здійснюється Інститутом соціології НАН України протягом останніх 20 років. Це дає змогу фіксувати не лише поточну ситуацію, а й відслідковувати динаміку, завдяки чому можна формулювати більш обґрунтовані гіпотези щодо причин того чи того стану. У 2011 р. один із співавторів (М. Паращевін), скориставшись даними вказаного моніторингу, здійснив детальний розгляд динаміки довіри до релігійних організацій із часів здобуття Україною незалежності [див. 1], тож надалі ми зосередимо увагу переважно на ситуаціях, що мали місце в наступні роки. Тоді було виявлено, що довіра до Церкви та духовенства протягом 1994–2011 рр. залишалася стабільно високою, навіть дещо зростала. Відтоді відбулися драматичні зміни (можна навіть сказати, катастрофи в житті українського соціуму), які зачіпали найрізноманітніші сфери, зокрема сферу релігійну, унаслідок чого, зокрема, трансформувалися форми взаємовпливу релігійної та політичної сфер. Найбільші релігійні організації нашої країни, пов'язавши себе з різними політичними силами (УПЦ МП – з проросійськими політичними силами, УПЦ КП – з патріотично-націоналістичними) стали якоюсь мірою заручниками боротьби цих сил, яка драматично загострилася наприкінці 2013 – на початку 2014 р. і триває до цього дня. У результаті сприйняття цих Церков починає залежати не лише від ставлення до їх так би мовити «професійної» діяльності, але й у ньому може посилюватися елемент відображення ставлення громадян до різних векторів внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави. Відповідно, зафіксований раніше стан довіри до цих Церков може помітно змінюватися.

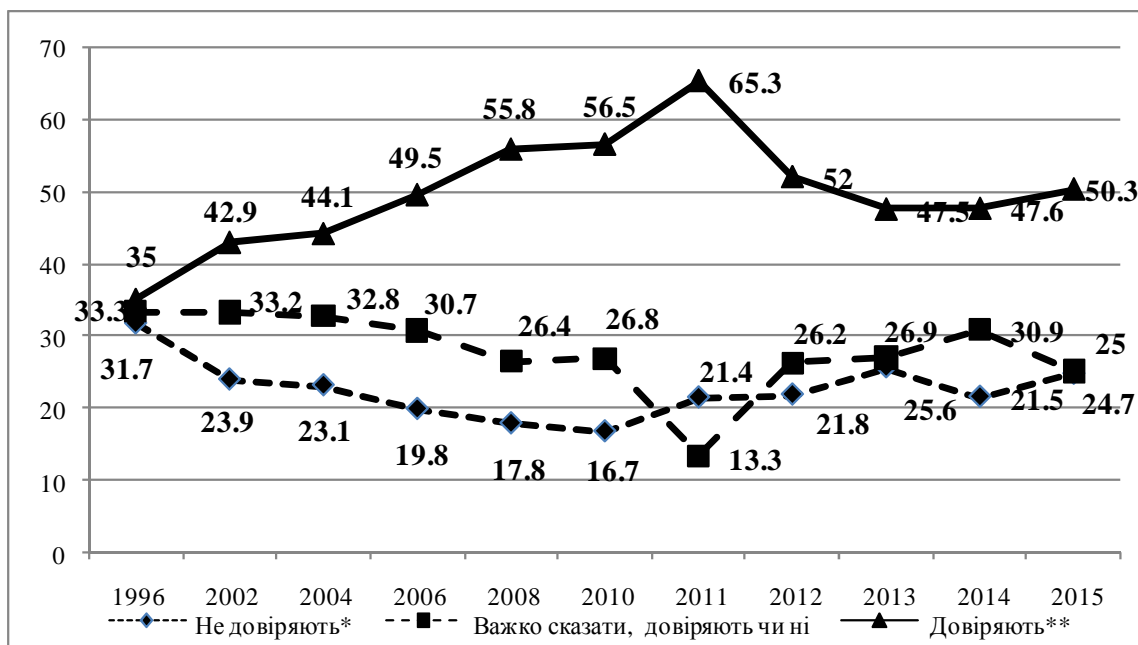
Велику базу даних накопичив міжнародний проект «Всесвітній огляд цінностей» (World Values Survey – WVS), у межах якого в 1990–2000-х рр. проведено моніторинг показників міжособистісної довіри в кількох десятках країн. Понад десять щорічних замірів здійснено в межах соціологічного дослідження за програмою «Trust Barometer», спрямованого на визначення рівня довіри до різних суспільних інститутів і організацій: держави, бізнесу, ЗМІ, недержавних організацій, релігійних установ тощо в представників елітних соціальних груп у різних країнах світу [див. 2].

В Україні, крім уже згадуваного моніторингового дослідження «Українське суспільство», що здійснюється Інститутом соціології НАН України, вимірювання рівня довіри до Церкви регулярно здійснюються

Фондом «Демократичні ініціативи», Центром Разумкова, результати оприлюднюються у вигляді прес-релізів та коментарів для ЗМІ [див., напр., 3; 4]. У контексті місця довіри до Церкви серед довіри до різних політичних та соціальних інституцій цю тематику розглядали О. Волянська [5], Л. Малиш [6], В. Яремчук [7].

Мета статті – розглянути дані емпіричних досліджень щодо динаміки рівня довіри до релігійних організацій з боку населення України та визначити чинники, що впливають на цей рівень.

Якщо за даними соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України порівнювати рівень довіри/недовіри до релігійних організацій за різні роки, то виявиться, що 2011 р. (коли частка тих, хто повністю або переважно довіряв цим організаціям, досягла близько 65%) був із цього погляду піковим, після чого має місце помітний спад. А саме в 2012 р. відбулося повернення до рівня 2008–2010 рр., в 2013 р. (в якому помітно активізувалися спроби Російської православної церкви посилити свої позиції в Україні) мало місце подальше зменшення частки тих, хто довіряв релігійним організаціям (до близько 47%) та збільшення частки тих, хто їм не довіряв (близько 26%). Такий самий рівень довіри зберігся в 2014 р.; водночас рівень недовіри трохи зменшився завдяки збільшенню частки невизначених. У 2015 р. частка тих, хто висловив довіру, трохи зросла (до 50%), але також зросла (до майже 25%) і частка тих, хто виявив недовіру (рис. 1).

* Об'єднані частки тих, хто відповів «Повністю не довіряю» і «Скоріше не довіряю»

** Об'єднані частки тих, хто відповів «Скоріше довіряю» і «Повністю довіряю».

Рис. 1. Співвідношення частот респондентів, які довіряють/не довіряють Церкві та духовенству (1996–2015 рр., %)

Причому зменшення довіри мало місце не лише в цілому (повної та часткової разом), а й власне повної довіри. Якщо в 2008–2010 рр. частка тих, хто повністю довіряв релігійним організаціям, становила близько 20%, а в 2011 р. – близько 27%, то вже в 2012 р. цілковиту довіру до цього інституту мали близько 14%, а в 2015 р. – близько 16%.

Зрозуміло, що довіра до релігійних організацій та духовенства має відрізнятися залежно від наявності чи відсутності релігійних переконань, і серед нерелігійних показники недовіри мають бути більшими. Водночас з'ясування рівня довіри до Церкви серед нерелігійних осіб не позбавлене сенсу, оскільки невіряни можуть довіряти цьому інституту не як представнику тих сил, існування яких ці люди не визнають, а як певній організації, чия діяльність може мати позитивні наслідки для соціальних процесів безвідносно до тих причин, з яких ця діяльність здійснюється.

І дійсно, серед невірян показник недовіри до Церкви та духовенства є значно більшим, ніж серед вірян (59%), але при цьому 21% невірян більшою чи меншою мірою довіряють цьому інституту, а 20% не змогли визначитися. Але більш цікавим є те, що зазначений вище факт зменшення протягом 2012–2015 рр. показників довіри до релігійних організацій має місце саме серед релігійних осіб. Якщо серед невірян у 2012 та 2014 рр. частки тих, хто висловив повну або часткову довіру релігійним організаціям, становили, відповідно, близько 18% та 19%, то серед вірян відповідні показники були близько 56% у 2012 р., 51% – у 2014 р. та близько 54% – у 2015 р. Тоді як у піковому 2011 р. серед релігійних осіб частка тих, хто мав до Церкви довіру, становила близько 73%. Тобто частка тих, хто Церкві довіряє, серед невірян практично не змінилася, тоді як серед вірян суттєво зменшилася. Таке зменшення довіри відбулося не за рахунок зростання недовіри, а за рахунок збільшення частки невизначених.

При цьому в динаміці аналізованої довіри спостерігаються істотні відмінності між православними та греко-католиками. У згадуваній статті М. Паращевіна, де проаналізовано стан 2011 р., продемонстровано, що греко-католики зазвичай виявляють вищі показники довіри. Тепер же можна відзначити й те, що падіння довіри до релігійних організацій відбувається саме за рахунок православної частини вірян, тоді як серед греко-католиків ця довіра продовжує залишатися на дуже високому рівні. Як можна побачити на рис. 2, до 2012 р. православні хоча й «відставали» за рівнем довіри, але демонстрували однотипну з греко-католиками тенденцію, а саме поступове зростання цієї довіри. Але після 2012 р. рівень довіри до Церкви серед греко-католиків залишався практично незмінним (не опускаючись нижче від 80%), тоді як серед православних помітне чимале «просідання», особливо у 2014 р. Тобто протягом 2012–2014 рр. православні демонстрували поступове падіння цієї довіри, і лише в 2015 р. відбулося невелике зростання.

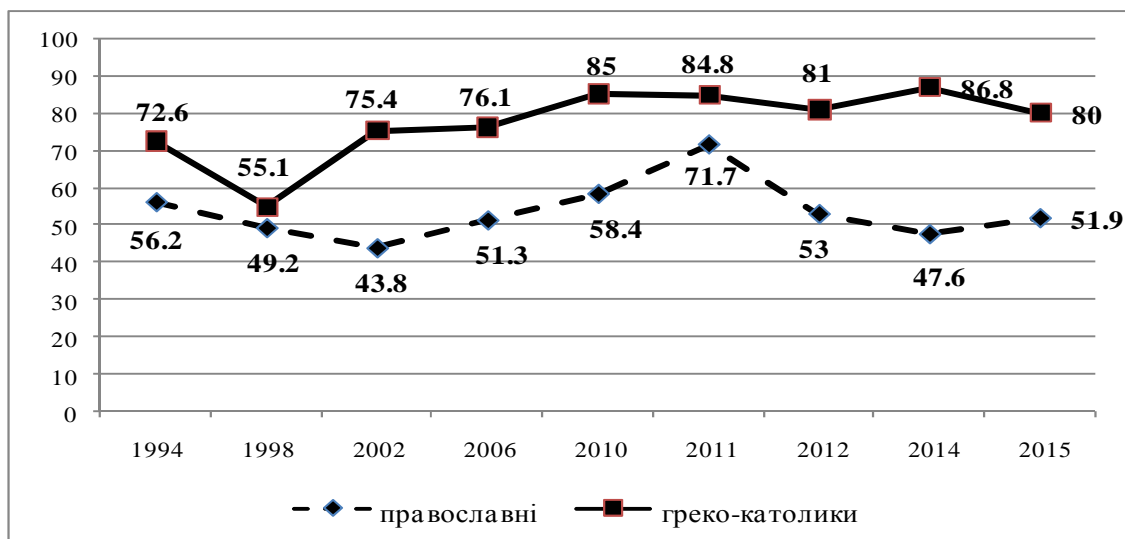

Рис. 2. Динаміка довіри до Церкви та духовенства серед православних та греко-католиків (1994–2015 рр., % тих, хто повністю та скоріше довіряють)

До того ж, серед греко-католиків має місце збільшення не лише «сумарної» довіри (повної та часткової), а й зростання саме довіри максимального рівня. Зокрема, у 2012 р. серед греко-католиків частка тих, хто цілковито довіряв Церкві, становила близько 23%, тоді як у 2014 р. відповідна частка вже була близько 31%, а в 2015 р. – близько 39%.

Тож можна припустити, що наявне певне розчарування діяльністю Церков серед православних (що й не дивно, зважаючи на активну участь цих Церков в останніх політичних подіях та тісну прив'язку Української православної церкви Московського патріархату до Росії), тоді як послідовна національно орієнтована позиція Греко-Католицької Церкви відбивається у вигляді майже одностайної довіри її прихожан.

Також виявляються й регіональні відмінності як у самому рівні довіри, так і в її динаміці (рис. 3): і в 2012, і в 2014 р. найбільший рівень довіри (73–74%) був серед жителів Заходу, тоді як найменшим цей рівень у 2012 р. був серед жителів Півдня (близько 42%), а в 2014 та 2015 рр. – серед жителів Сходу¹ (близько 36% та 40% відповідно). Причому найменші зміни рівня довіри за вказані роки спостерігаємо в західних областях нашої країни, тоді як в інших регіонах бачимо коливання в бік зменшення в 2014 р. та деякого збільшення в 2015 р., на Донбасі фіксується стійке поступове зменшення цього показника.

¹ У Цьому Випадку Було Використано Такий Регіональний Поділ: Захід – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька Області; Центр – Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська Області, М. Київ; Південь – Миколаївська, Херсонська, Одеська Області; Схід – Запорізька, Дніпропетровська, Харківська Області; Донбас – Донецька, Луганська Області.

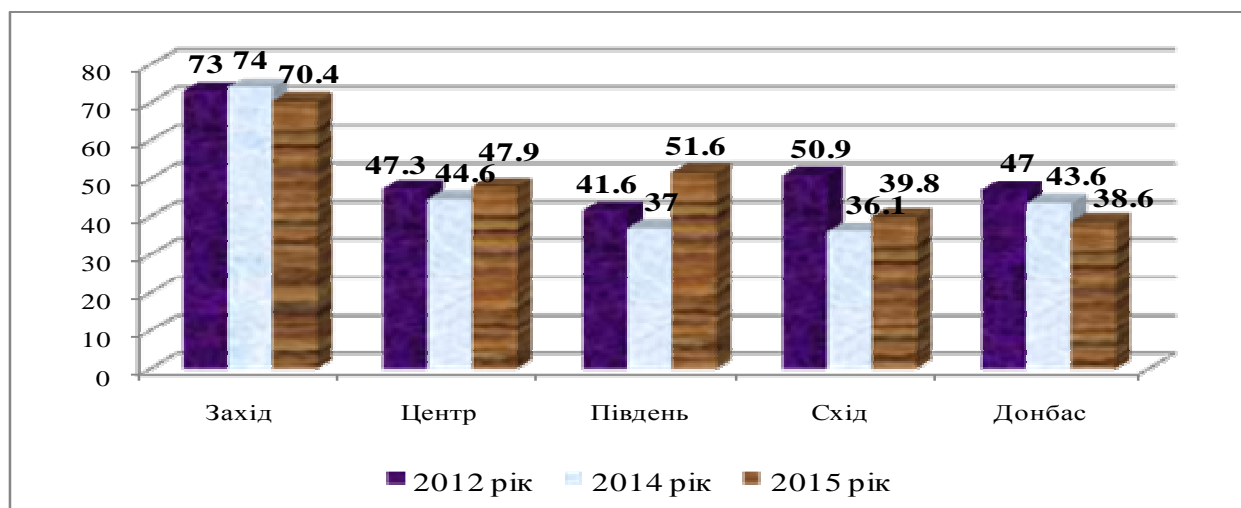

Рис. 3. Довіра (повна та часткова) до Церкви та духовенства серед жителів різних регіонів України (2012–2015 рр., %)

Щодо західних областей можна припустити, що в існуванні такого високого та стабільного рівня довіри до Церкви головну роль відіграє концентрація в них представників греко-католицького сповідання, для яких, як було показано вище, високий рівень інституційної довіри до культових установ є нормою. Але віряни західних областей представлені не лише греко-католиками. Так само, як і в інших регіонах, у виділеному нами Західному регіоні більшість вірян становлять саме православні. І якщо в масиві 2015 р. виділити для аналізу лише підвибірку респондентів православного віросповідання, то Захід, хоча й з меншим показником, але залишиться лідером за аналізованим видом довірчого ставлення. Зокрема, з тих православних, які проживають у західних областях, повністю та переважно довіряють Церкві й духовенству близько 65%, тоді як серед тих православних, які проживають у центральних областях, відповідна частка – близько 51%, серед тих, хто проживає на Півдні, – близько 57%, серед тих, хто проживає в східних областях, – близько 46%, серед тих, хто проживає на Донбасі, – близько 43%. Тобто безвідносно до греко-католиків жителі Заходу більше схильні до довіри до релігійних організацій.

Ще одним можливим поясненням більшої підтримки Церкви в західних областях є більша питома вага серед їх населення жителів сіл. За статистикою, у західних областях переважає сільське населення, тоді як у східних, південних та на Донбасі – міське. При цьому відомо, що сільське населення взагалі більше схильне до традиціоналістських поглядів, зокрема це виявляється й у більшій релігійності селян. Відповідно, можна було б припустити, що відзначена перевага в плані довіри до Церкви Заходу зумовлена саме цим. Проте таке пояснення відповідає українській дійсності лише почасти. Зокрема, якщо виділити для аналізу лише жителів міст, то й

тоді Захід буде відчутно переважати інші регіони за показником довіри до релігійних організацій. Так, серед городян – мешканців західних областей, за даними опитування 2015 р., частка тих, хто цілком чи переважно довіряє Церкві та духовенству, становить близько 65% (що навіть переважає відповідні частки серед селян у всіх інших регіонах), тоді як у Центрі ця частка становить близько 43%, на Півдні – близько 56%, на Сході – близько 35%, на Донбасі – близько 42%.

Вважаємо цілком слушною гіпотезу, що основними чинниками лідерства Заходу не лише за власне релігійністю, а й за довірою Церкві є, по-перше, менший час перебування цих областей у складі СРСР, що призвело до меншого за часом впливу антирелігійної пропаганди та активності держави в цьому напрямі; по-друге, традиція згуртування та консолідації навколо Церкви як осередку збереження національно-культурної ідентичності; по-третє, особливості соціальної пам'яті населення цього регіону, де історія національно-визвольного руху порівняно триваліша й водночас трагічніша, а Греко-Католицька Церква в новітній період історії повсякчас стояла на чолі цієї боротьби.

Якщо розглядати осіб різного віку, то протягом усього періоду моніторингового дослідження зберігається традиційно менша «довірливість» молоді та вища готовність довіряти культовим організаціям серед найстаршої вікової категорії. Але також варто наголосити, що виявлена для всього населення тенденція деякого зменшення довіри до Церкви має місце стосовно всіх вікових категорій (а не, скажімо, лише серед молоді). У 2014 р. показники довіри серед молоді та осіб середнього віку практично зрівнялися, а серед найстарших осіб довіру висловили лише трохи більше від половини (рис. 4).

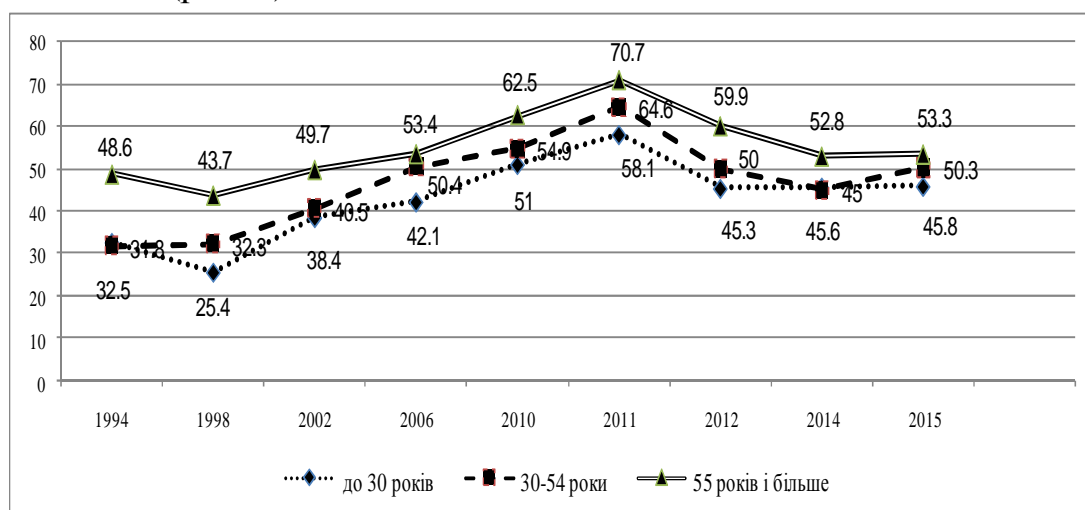

Рис. 4. Динаміка довіри до Церкви та духовенства серед осіб різного віку (1994–2015 рр., % тих, хто повністю та скоріше довіряють)

Незважаючи на згадане вище явище відносного зменшення довіри до Церкви, цей інститут продовжує залишатися лідером за цим показником. Як і майже всі попередні роки, інститут Церкви, порівняно з іншими суспільними інститутами українського суспільства, залишається одноосібним лідером за довірою. Якщо порівнювати довіру до Церкви з довірою до політичних (Президент, Верховна Рада, Уряд, політичні партії, місцеві органи влади), економічних (приватні підприємці, банки), правоохоронних (міліція, прокуратура, суди), громадських (профспілки, благодійні фонди, громадські асоціації й об'єднання, ЗМІ) інститутів та армії, то найближчою до Церкви за довірою виявиться армія (у 2015 р. рівень довіри до останньої становив близько 41% проти близько 50% довіри до Церкви), тоді як на третьому місці були благодійні фонди та громадські організації (рівень довіри до них – близько 34%).

Зрозуміло, що подібний стан, коли Церква є суб'єктом з найбільшим рівнем довіри, призводить до бажання влади скористатися цією довірою для збільшення власної підтримки; тобто й різні гілки влади загалом, й окремі політичні сили та політики намагаються перенести на себе частину позитивного сприйняття Церкви. Проте з наявних емпіричних даних можна припустити, що подібні сподівання є марними, оскільки довіра до Церкви залишається переважно довірою до неї самої, і не поєднується з довірою до владних суб'єктів. Адже якщо подивитися на кореляцію між довірою до Церкви та довірою до Президента, Уряду, Верховної Ради, місцевих органів влади, політичних партій, то коефіцієнт кореляції Кендела між цими ознаками всюди буде досить низьким (за даними 2015 р., максимальний показник тут становить 0,18 – між довірою до Церкви та довірою до Верховної Ради). Тобто більш високий рівень довіри до Церкви й духовенства досить рідко збігається з високим рівнем довіри до органів влади та політиків.

Висновки. Узагальнюючи результати аналізу та інтерпретації емпіричних даних щодо довіри як показника авторитетності й впливовості релігійних організацій, зауважимо, що ця гіпотеза знайшла певні підтвердження, якщо дотримуватися позиції, що інститут релігії та Церква як його уособлення відіграють у суспільстві специфічну роль своєрідного хранителя морально-ціннісної та культурної спадщини, осередка соціальної пам'яті й колективної совісті. Доти, поки релігія загалом і Церков зокрема впливають на соціальну поведінку опосередковано, як соціокультурний регулятор надширокого діапазону дії, їх вплив малопомітний з погляду його кореляції з політичними, економічними, соціальними практиками, бо діє на рівні глибинних настанов, фреймів, що створюють етичне тло, підґрунтя для припустимості того чи того життєвого вибору. Якщо ж Церква починає свідомо чи несвідомо ностальгувати за імперативами всеохопного панівного становища часів середньовіччя й безпосередньо включається у взаємодію соціальних акторів, то її сакралізований авторитет наражається

на ризик. Цей висновок розгортає висловлене в попередніх публікаціях М. Паращевіна [див., напр., 8; 9] припущення, що високий рівень довіри до Церков пов'язаний, насамперед, з тим, що їх діяльність мало впливає на повсякденне функціонування держави та на повсякденну поведінку окремих громадян. Відповідно, незначущість такого безпосереднього впливу забезпечує низький рівень незадоволеності та розчарування (оскільки Церкви не здатні створювати помітний негатив у суспільстві, заплямовуючи себе практичною політикою). З погляду цієї концепції тлумачення як *тонкого* впливу релігійних установ на суспільні реалії видається показовим, що хоча різні Церкви (конфесії) і їхнє духовенство зберегли, порівняно з іншими соціальними суб'єктами, лідерство довіри серед українських громадян, проте останнім часом спостерігається певне зменшення цієї довіри, що скоріше за все пов'язано з останніми суспільно-політичними подіями, а саме активним залученням Церков до цих подій. За останні три роки Церкви активніше виходять з «тіні», причому виходять по різні боки «барикад», наражаючись на негативне чи навіть вороже ставлення з боку як прихильників протилежних політичних сторін, так із боку тих, хто в поточному політичному протистоянні дотримується нейтральної позиції. Відповідно, активізується критичне сприйняття їх діяльності, зокрема зменшення довіри до них. Адже відкритий виступ на боці однієї зі сторін, що конфліктує в Україні, збільшуючи довіру та лояльність тих осіб, які поділяють відповідні політичні схильності, водночас зменшує довіру як прихильників іншої сторони, так і «нейтралів».

При цьому необхідно враховувати й той момент, що довіра не пов'язана безпосередньо з конкретними діями. Наявність довіри *може* чималою мірою стимулювати активність, спрямовану на підтримку об'єкта цієї довіри, та більшу увагу до позиції цього об'єкта в різних життєвих ситуаціях. Але такий зв'язок має місце далеко не завжди, і для чималої частини тих, хто сформував довіру до чогось, ця довіра може залишатися більше духовним феноменом, або потребуватиме для свого практичного втілення якихось додаткових чинників. Тому і довіра до Церкви далеко не означає готовність прислухатися до порад, що надходять від представників цієї інституції щодо дій у тих сферах, які безпосередньо не пов'язані зі сферою релігійного. Причому уявлення про те, що саме є «кесаревим», а що «божим», залежать від конкретної ситуації, від того місця, яке релігія посідає в свідомості вірян. У випадку сучасної України це місце є навіть не другим і не третім. Тому й агітація з боку Церкви за ту чи ту політичну силу (якщо це не буде агітація за ту силу, щодо якої в наших громадян уже сформувалося позитивне враження), дуже мало впливатиме на електоральну поведінку. При цьому, навпаки, виникає ризик для Церков – підтримка політичних інститутів чи окремих політичних сил (практично всі з яких мають надзвичайно низький рівень довіри) може мати результатом зменшення довіри до самих Церков.

Що ж до основних чинників, які зумовлюють моральний авторитет Церкви й сприяють збереженню довіри до неї як вірян, так і значної частини атеїстично налаштованого населення, то, насамперед, до них потрібно зарахувати традиціоналістські й патріархальні компоненти еkleктичної за формами та змістом суспільної свідомості українського соціуму, які за рахунок своєї стереотипності поки що успішно протистоять як сцієнтично орієнтованій інноваційній ідеології, так і дезавуюючим закидам з боку охочих до сенсацій ЗМІ (як у випадку з демонстрацією більшістю каналів телебачення сюжету про сварку підпилого священника, що перебував за кермом власного авто, з працівниками ДАІ).

Список використаної літератури

1. Паращевін М. Довіра населення України до релігійних організацій: динаміка часів державної незалежності / М. Паращевін // Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціологічний моніторинг : у 2 т. / за ред. д. е. н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2011. – Т. 1. Аналітичні матеріали. – С. 493–501.

2. Мартинюк І. О. Довіра в суспільстві: український контекст і проблеми кроскультурних порівнянь / І. О. Мартинюк, Н. І. Соболева // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Порівняльні дослідження: виклики соціологічної теорії та практики : матеріали XIII Всеукр. наук.-практ. конф. 19–20 травня 2016 р. (м. Київ) / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка [та ін.] ; О. Д. Куценко, А. П. Горбачик, А. О. Петренко-Лисак, М. В.-С. Сидоров [заг. ред.]. – Київ : Логос, 2016. – С. 88–89.

3. Довіра до соціальних інституцій та груп // Прес-реліз Київського міжнародного інституту соціології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=579&page=2>.

4. Як українці ставляться до церкви – Інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/mass_media/jak-ukrainika.htm.

5. Волянська О. В. Тенденції трансформації довіри до соціальних інститутів [Електронний ресурс] / О. В. Волянська. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/tendentsii-transformatsii-doveriya-k-sotsialnym-institutam.pdf>.

6. Малиш Л. О. Взаємозв'язки між рівнями довіри українців до певних груп соціальних інституцій / Л. О. Малиш // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки. – 2012. – Т. 135. – С. 3–7.

7. Яремчук В. Політична криза і церква (до аналізу суспільно-політичних подій в Україні на зламі 2013–2014 рр. / В. Яремчук // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2014. – С. 289–300.

8. Паращевін М. Проблеми релігійної регуляції соціальної поведінки / М. Паращевін // Соціальні виміри суспільства : зб. наук. праць. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2011. – Вип. 3 (14). – С. 63–75.

9. Паращевін М. Релігія як фактор суспільної активності населення / М. Паращевін // Українське суспільство 1992–2013. Соціологічний моніторинг. – Київ : Ін-т соціології НАН України, 2013. – С. 128–134.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2016.

Паращевін М. А., Мартинюк І. О. Доверие к церкви как показатель ее институционального влияния

Одним из важных показателей отношения населения к религиозным организациям является доверие к ним. В Украине на протяжении 1996–2011 гг. это доверие постепенно возрастало, однако, начиная с 2012 г., отмечено его уменьшение. Обоснована

гипотеза, что причиной такого положения является косвенное участие основных конфессий нашей страны (УПЦ МП и УПЦ КП) в социально-политическом конфликте, разворачивающемся несколько последних лет. На основе эмпирических данных доказано, что кризис доверия затронул именно православные Церкви, тогда как Греко-Католическая Церковь сохраняет высокий уровень доверия. Но, несмотря на некоторое уменьшение доверия, Церковь как социальный институт остаётся лидером по этому показателю по сравнению с другими социальными институтами (государством, правоохранительными органами, бизнесом и т.п.).

Ключевые слова: доверие, динамика доверия, православные Церкви, Греко-Католическая Церковь.

Parashhevin M., Martynyuk Y. The Credibility of the Church as an Indicator of its Institutional Impact

The confidence is a one of significant indicators of people's attitude to religious organizations. The data of Institute of sociology of National Academy of Science of Ukraine's monitoring research by 1994–2015 years show that during 1996–2011 years such confidence was growing gradually, but from the 2012 year there is some decreasing of it, with small correction in 2015 year. And decreasing of confidence to religious organization is fixed among religious peoples exactly, not among atheists. At the same time it need to note that decreasing of confidence taken place due to increasing of share of peoples without distinct opinion, not due to increasing of distrust.

It is necessary to note that confidence's crisis touches upon Orthodox Churches exactly, while the Greek-Catholic Church keeps a high level of trust. During 1996–2012 years Orthodox, compare with Greek-Catholics, demonstrated lower level of confidence to Churches, but have similar line of gradual growing of this indicator. But after 2012 year the reality is decreasing of Church's confidence among Orthodox, while among Greek-Catholics the figures remains high enough. Greek-Catholics are demonstrates the increasing not just confidence itself, but also increasing of complete confidence.

It can be stated that our country's main confessions (Ukrainian Orthodox Church of Moscow Patriarchate and Ukrainian Orthodox Church of Kiev Patriarchate) indirect involvement in a few last year expanded social-political conflict is a cause of such situation.

There is taking place the regional differences also. The highest confidence's level is among population of West region of Ukraine (not only as for Greek-Catholics, but as for Orthodox also), while the lowest level was among population of South and East regions. It can be put forward the hypothesis, that West region's primacy explained by limited time of being part of atheistic USSR, and by perception of Church as keeper of national identity. Also age's differences taking place, namely higher confidence's level among youth, and lower confidence's level among older people. And decreasing of this level taking place among mainly youth, while among older this level is less variable.

But in spite of confidence's decrease the Church as social institute remains the leader for this indicator, comparing with other social institute. Only Army now have confidence's level comparable with confidence's level of Church, while confidence to state institution (President, Government, Parliament), law-enforcement institutions (Police, Courts), business and so on is much smaller.

In consequence of high confidence to Church this institution becomes the object of state's manipulation. Different politicians try to convert confidence to Church into confidence to different political course. But this conversion is low-probable, as for confidence to Church have a little connection with confidence to another institutions, Also influence of Church in Ukrainian society is mainly latent, not direct.

Key words: trust, trust the speaker, the Orthodox Church, Greek Catholic Church.